

MALI ČOVEK I DIGITALNA ISTORIJA

U svakodnevnim susretima i krstarenjem kroz nepregledne talase svetske mreže zvane internet, često nismo svesni činjenice da je dobar deo čovečanstva u tu mrežu ozbiljnije upleten već duži niz godina. Istoričari, arhivisti, antropolozi, novinari, samo su neka od zanimanja koji već duže od tri decenije dostupnost tragovima minulih zbivanja obezbeđuju i putem elektronskog pristupa digitalnim kopijama, ali sve više i digitalno rođenim dokumentima, kolekcijama i zbirkama.

Uspeh koji su postigli pionirski poduhvati digitalizacije u svetu, počevši od projekta Američko sećanje, koji je pokrenula Kongresna biblioteka SAD 1990. god. pokrenuli su stotine drugih biblioteka i arhiva da krenu sa digitalizovanjem svojih kolekcija na mreži.

Moglo bi se reći da uprkos svim ograničenjima i teškoćama izraženim kod nas, tokom vremena se ipak stiglo do koliko-toliko opipljivih rezultata na području digitalizacije kulturne baštine i onlajn dostupnosti arhivskih dokumenata i istorijskih izvora. Na prvom mestu mislimo na poduhvate koje su organizovale i izvele značajnije institucije (arhivi, biblioteke, muzeji). Iako bi se o kriterijumima za odabir digitalizacije i prezentovanja kulturne baštine moglo naširoko i

U tom kontekstu trebalo bi obratiti pažnju na primere veb-prezentacija koje bi istraživačima istorije privatnog života mogle biti od naročite koristi. Takođe, sadržaji dostupni na tim sajtovima mogli bi ukazati i na nove pravce privatno-javne saradnje u pogledu širenja baze dostupnosti i zaštite tragova minulih vremena.

Dobar primer je sajt Stražarni lopov (Kratke priče o izgubljenoj generaciji, o Rock'n'Rollu i o odrastanju u državi sa šest republika), autora Gorana Polaka iz Zagreba. Ovde se u formi bloga već preko deset godina redovno objavljuju zanimljivi prilozi praćeni mnoštvom autentičnih dokumenata – fotografijama, plakatima, audio i video snimcima, radio emisijama, skeniranim ulaznicama koncerata, isečcima iz štampe, itd. Iako tematski opseg uglavnom uključuje pank i alternativnu rok muziku, pažljiviji posetioci će brzo doći do zaključka da je reč o zaista prvorazrednoj lokaciji za razumevanje višeslojnih fenomena važnih za izučavanje kulture mladih u socijalističkoj Jugoslaviji. Time istraživači dobijaju vrednu dopunu izvora standardno pohranjenim u arhivima, kao što su na primer fondovi gradskih komiteta Saveza komunista.

Ili, ako otvorimo sajt beogradskog novinara Dragoslava Simića (Audio i Foto arhiv Simić), susrećemo se sa velikim brojem interesantnih audio i foto-dokumentalija koji potiču ne samo iz opusa profesionalne delatnosti gospodina Simića, već i iz privatnih arhiva, kao što su sačuvane porodične zvučne arhive na srpskom jeziku, nastale pre i posle Drugog svetskog rata. Osim toga, u odeljku sajta Istorija iz fioke Simić poziva korisnike da i sami daju doprinos i zaštite sećanja svojih bližnjih čuvajući ih u ovom virtuelnom arhivu.

U svrhu podstreka i lakše digitalizacije dokumenata iz privatnih zbirki, njihove zaštite i dostupnosti putem interneta, Austrijanac Aleksandar Šatek pokrenuo je 2012. godine set digitalnih alatki pod nazivom Topoteka (Topothek). Ova platforma je tokom nekoliko godina razvoja institucionalizovana kroz Međunarodni centar za arhivska istraživanja (ICARUS) i pridobila mnoge pojedince i institucije da oforme kolekcije dokumenata sa naglaskom na značaj koji ona imaju za lokalnu istoriju. Na portal se mogu uvrstiti i dokumenta iz već postojećih kolekcija, ukoliko odgovaraju konceptu i nameni (na primer, dozvola za vožnju biciklom iz maja 1944. godine, u vlasništvu Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, koji je dodat u bazu kao rezultat saradnje Istarskog arhivističkog društva i Topoteke). Sva dokumenta u bazi su indeksirana, datirana i lokalizovana.

Svemu rečenom dodajmo i da se prilikom sakupljanja, obrade i prezentacije izvora za istoriju privatnog života moramo voditi i principima i regulativom zaštite ličnih podataka u digitalnoj eri. Postavlja se i pitanje mogućnosti ostvarenja "prava da budeš zaboravljen" (RTBF), kao prava pojedinca da ostvari brisanje sa interneta evidencija informacija, video snimaka ili fotografija o sebi koje su bile dostupne, tako da ih druga lica ne mogu naći preko pretraživača. Ovo, kao i pitanje arhiviranja, održavanja baza podataka, prevazilaženja zastarelih formata čuvanja, kao i niz drugih nedoumica i problema, otvaraju važno pitanje nasleđa savremenog doba koje će biti dostupno budućim generacijama.

Za istraživanje istorije privatnog života i proučavanje prošlosti običnih ljudi od velikog je značaja omogućiti i podstaći da se, pored istorijskih izvora pohranjenih u državnim institucijama, istraživačima omogući lakši i savremeni pristup i dokumentima iz privatnih kolekcija

Slobodan Mandić (1977), istoričar, viši arhivista, pomoćnik direktora u Istorijskom arhivu Beograda. Autor je monografije Kompjuterizacija i istoriografija 1995-2005 (Beograd, 2008), više naučnih i stručnih radova iz oblasti istoriografije i arhivistike, posebno o uticaju novih tehnologija na ove oblasti. U naučnom časopisu Godišnjak za društvenu istoriju objavio je više od dve stotine prikaza različitih veb-sajtova. Predstavnik je Srbije u najznačajnijem evropskom arhivskom projektu – APEx. Od 2011. uređuje sajt i profile društvenih mreža izdavačke kuće Biblioteka XX vek. Od 2014. do 2018. godine je koordinator i menadžer projekta Prvi svetski rat u fondovima i zbirkama Istorijskog arhiva Beograda – Onlajn digitalni tematski vodič. Početkom 2021. pokrenuo je sajt Digitalna istorija – veb-adresar, internet sajtovi i digitalni alati: istorija, istoriografija, arhivistika.

posebno govoriti, ostaje činjenica da je danas jedan deo značajnih i važnih izvora za proučavanje minulih vremena korisnicima dostupan i onlajn. Teško je dovoljno istaći koliko je istraživačima raznih kategorija, kao i širokom krugu korisnika u potrazi za izvorima značajna mogućnost njihove lakše dostupnosti i pretrage putem savremenih tehnoloških rešenja. Međutim, treba imati na umu da su istorijski izvori pohranjeni u arhivima i sličnim ustanovama tamo dospeli uglavnom na dva načina: ili putem obavezne predaje dokumenata državne uprave ili putem poklona i otkupa dokumenata od istaknutih pojedinaca i porodica.

Za istraživanje istorije privatnog života i proučavanje prošlosti običnih ljudi od velikog je značaja omogućiti i podstaći da se pored istorijskih izvora pohranjenih u državnim institucijama, istraživačima omogući lakši i savremeni pristup i dokumentima iz privatnih kolekcija. Profesor Milan Ristović je priređujući značajnu i obimnu knjigu Privatni život kod Srba u dvadesetom veku ukazao na gotovo ukorenjenu nemarnost u čuvanju porodičnih papira, dnevnika, lične prepiske, a takođe istakao i da "veb-sajtovi, blogovi, čitovanje o intimnim stvarima sa nepoznatima na drugom kraju sveta uvode modernu privatnost u jednu drugu stvarnost, koja je sve dalje od njenog uobičajenog poimanja".